

21. LIDSKÁ PRÁVA – POVINNOSTI: JAKÝ JE JEJICH ZÁKLAD A JEJICH CHARAKTERISTIKY?

Jaké jsou mezinárodní konvence lidských práv?

Zde jsou mezinárodní konvence lidských práv:

- VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV, vyhlášená OSN 10. prosince 1948:
- Jan Pavel II. ji definoval jako „milník na cestě mravního pokroku lidstva“ (Jan Pavel II., *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 2. října 1979).;
- Předchůdcem a inspirátorem takové deklarace byl dominikánský fráter, španělský filozof a teolog Francisco de Vitoria (1483-1546), který velmi přispěl k přípravě charty práv indiánů: tato měla za cíl ochránit práva domorodého obyvatelstva při příležitosti dobytí Ameriky;
- DEKLARACE PRÁV DÍTĚTĚ (1959), ve které se vyhláší, že „dítě potřebuje pro harmonický rozvoj své osobnosti lásku a pochopení. Ono musí, nakolik je to možné, růst pod péčí a odpovědností rodičů“;
- KONVENCE O VYLOUČENÍ JAKÉKOLIV RASOVÉ DISKRIMINACE (1965), ve které se odsuzuje každá rasistická praxe a teorie a státy se zavazují bojovat proti předsudkům, které vedou k rasové diskriminaci;
- PAKT O EKONOMICKÝCH A SPOLEČENSKÝCH A KULTURNÍCH PRÁVECH (1966), ve kterém se mimo jiné tvrdí, že „rodina je přirozeným a základním jádrem společnosti“, jí musí být zabezpečena „co možná nejširší ochrana a pomoc, kvůli jejímu ustanovení, když má odpovědnost žít a vychovávat děti“ (článek 10).

Která jsou základní lidská práva?

- Ve Všeobecné deklaraci lidských práv jsou vyznačena zvláště následující: Všechny lidské bytosti se rodí svobodné a sobě rovné (článek 1); mají právo na život, na svobodu a bezpečnost (článek 3); žádný jedinec nesmí být držen ve stavu otroctví (článek 4); ani nemůže být podroben mučení nebo krutému či nelidskému zacházení či trestání (článek 5). Každý má právo na uznání své vlastní právní osoby (článek 6); všichni jsou si rovni před

zákonem (článek 7); žádný jedinec nesmí být svévolně vězněn, zadržován nebo vyhnán do exilu (článek 9); každý obviněný jedinec má presumpci neviny, dokud není jeho provinění dokázáno (článek 11); každý má právo na svobodu pohybu (článek 13); na občanství (článek 15); muži a ženy mají stejná práva vzhledem k manželství (článek 16); každá osoba má právo na osobní vlastnictví (článek 17); na svobodu myšlení, svědomí a náboženství (článek 18); názoru a vyjádření (článek 19); na sociální jistotu (článek 20); na účast na řízení vlastní země (článek 21).

- JAN PAVEL II. vyložil jejich seznam v encyklice *Centesimus annus*, kde se tvrdí, že každá lidská bytost má právo:
  - „na život, jehož nedílnou součástí je právo na růst pod srdcem matky, poté co byli zplodeni;
  - žít v úplné rodině a v morálním prostředí, které napomáhá rozvoji vlastní osobnosti
  - na dozrávání vlastní inteligence a vlastní svobody při hledání a poznávání pravdy;
  - na účast na práci pro zhodnocení dober země a pro vytěžení z toho vlastního živobytí a svých drahých;
  - na svobodné založení vlastní rodiny a přijetí a výchovu dětí při zodpovědném vykonávání své sexuality;
  - na náboženskou svobodu, která je zdrojem a syntézou všech těchto práv“ (článek 47).

Jaký je okruh náboženské svobody?

Náboženská svoboda je chápána, podporována a bráněna ve všech svých dimenzích, včetně obřadů, kultu, výchovy, v rozšiřování informací, jako i ve svobodě vyznávat nebo si vybrat náboženství. Je proto nepřijatelné, že by věřící museli potlačit část sebe samých – svou víru – aby mohli být aktivními občany; nesmí být nikdy nutně zapřít Boha, aby se mohli těšit vlastními právy. Plné zajištění náboženské svobody se nemůže omezit na svobodné vykonávání kultu; naopak je třeba spravedlivého nahlížení na veřejný rozměr

náboženství, a tudíž možnost věřících, aby se účastnili na budování společenského řádu. Právo na náboženskou svobodu (chápané jako vyjádření rozměru, který je zároveň individuální i kolektivní) ukazuje jednotu osoby, a také jasně rozlišuje mezi rozměrem občana a rozměrem věřícího“ (BENEDIKT XVI., *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 18. dubna 2008).

Jaký je základ lidských práv?

- Lidská práva nemají svůj základ:
- v pouhé vůli lidských bytostí: Vůle, která je proměnlivá v samotné osobě a odlišuje se od osoby k osobě. I kdyby lidské vůle našly shodu na společném poli, na spolusdíleném etickém základu, byl by minimální v obsahu, nejistý ve svém použití a slabý ve svých účincích;
- v realitě a zákonech státu: „ Svěřit výlučným způsobem jednotlivým státům s jejich zákony a institucemi poslední odpovědnost, aby šly naproti přáním osob, společenství a celých národů, může mít někdy následky, které vylučují možnost společenského řádu, který respektuje důstojnost a práva osoby“ (BENEDIKT XVI., *Promluva na valném shromáždění OSN* 18. dubna 2008);
- ve veřejné moci: „Když jsou práva jednoduše ukazována v termínech zákonnosti, riskují, že by se stala slabými návrhy odtrženými od mravního a rozumovného rozměru, který je jejich základem a cílem“ (*op.cit.*).
- **Poslední zdroj lidských práv spočívá v transcendentní důstojnosti lidské osoby**, protože je stvořená k Božímu obrazu, a tudíž nakonec v Bohu, svém Stvořiteli. Protože osoba je opravdu stvořena k Božímu obrazu a podobě, je:
- nejvyšším bodem Božího stvořitelského úradku pro svět a pro dějiny a vrcholem viditelného stvoření;
- „jediným stvořením na této zemi, které Bůh chtěl kvůli němu samotnému a které povolal, aby sdílelo poznáním a láskou Boží život: není něčím, ale někým, schopné sebepoznání, svobodně se darovat a vstoupit do společenství s Bohem a s ostatními osobami“ (*KOMPENDIUM KATECHISMU KATOLICKÉ CÍRKVE*, 66);

- subjektem, pokladem a objektem i cílem takových práv;
- v srdci institucí, zákonů a zásahů společnosti,
- „Taková práva jsou založena na přirozeném zákoně vepsaném v srdci člověka a přítomném v různých kulturách a civilizacích. Odstranit lidská práva za tohoto kontextu by znamenalo zúžit jejich okruh a ustoupit jakémusi relativistickému pojetí, podle kterého by se význam a výklad práv mohl měnit a jejich všeobecnost by byla popírána ve jménu různých kulturních, politických, společenských a dokonce náboženských kontextů“ (BENEDIKT XVI., *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 18. dubna 2008).

Co je to přirozený zákon?

- „Přirozený zákon vepsaný Stvořitelem do srdce každého člověka, spočívá v účasti na Boží moudrosti a dobrotě. Vyjadřuje původní smysl pro mravnost, který dovoluje člověku rozlišovat prostřednictvím rozumu dobro a zlo. Je univerzální, neměnný a tvoří základ povinností a práv osoby i lidské společnosti a samotného občanského zákona“ (*KOMPENDIUM KATECHISMU KATOLICKÉ CÍRKVE* 416).
- „Přirozený zákon není nic jiného než světlo rozumu vlité do nás Bohem. Díky němu poznáváme, co se má plnit a čemu se máme vyhnout. Toto světlo nebo tento zákon dal Bůh stvoření a spočívá v účasti na Jeho věčném zákoně, který se ztotožňuje s Bohem samotným. Tento zákon je nazýván přirozeným, protože rozum, který ho vyhledává, je vlastní lidské přirozenosti. On je univerzální a vztahuje se na všechny lidi, protože je ustanoven rozumem. Ve svých hlavních příkázáních je přirozený a Boží zákon vyložen v Desateru a označuje první a podstatné normy, které upravují mravní život. On má za základ snahu a podrobení se Bohu, prameni a soudci každého dobra, a rovněž smysl pro druhého jako toho, který je s námi rovnoprávný. Přirozený zákon vyjadřuje důstojnost osoby a pokládá základ jejich základních práv a povinností“ (*Kompendium sociální nauky církve* (CDS), 140).

Jaké rysy mají lidská práva?

Taková práva jsou:

- **všeobecná**, protože jsou přítomná ve všech lidských bytostech bez výjimky času, místa a subjektu;
- **neporušitelná**, protože jsou vlastní lidské osobě a její důstojnosti a protože by bylo marné vyhlašovat práva, kdyby se zároveň nenaplnňovalo úsilí, aby bylo patřičně zajištěno jejich respektování ze strany všech, kdekoliv a ve vztahu ke všem;
- **nezcizitelná**, protože nikdo nemůže legitimně zbavit těchto práv člověka sobě podobného, ať by to byl kdokoliv, protože by to znamenalo provést násilí na jeho přirozenosti (CDS ,153);
- **nedělitelná**: „Tvoří jeden souhrn, orientovaný rozhodně na podporu každého aspektu dobra osoby a společnosti (...) podstatnou podporu všech kategorií lidských práv a opravdové zajištění plného respektování každého jednotlivého práva“ (JAN PAVEL II., *Poselství pro světový den míru* 1999, 3).

Jsou lidská práva spojená se spravedlností?

Jistě. „Protože práva a následné povinnosti vyplývají přirozeně z lidské interakce, lehko se zapomíná, že jsou plodem všeobecného smyslu pro spravedlnost, který je prvotně založený na solidaritě mezi členy společnosti, a proto jsou platná pro všechny doby a všechny národy. Toto tušení bylo vyjádřeno už od pátého století svatým Augustinem z Hippa, jedním z učitelů našeho intelektuálního dědictví, který měl říci k této věci: „Nedělej ostatním to, co bys nechtěl, aby bylo činěno tobě.“ „Taková zásada se nemůže žádným způsobem měnit podle různých chápání, která jsou přítomná ve světě“ (*O křesťanské nauce*, III, 14). „Proto lidská práva musí být respektována jako výraz spravedlnosti, a ne prostě proto, že mohou být učiněna respektovanými skrze vůli zákonodárců“ (BENEDIKT XVI., *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 18. dubna 2008).

Jaký vztah existuje mezi právy a povinnostmi?

- Existuje hluboká souvztažnost, vzájemné doplňování se, souvztažná odpovědnost mezi právy a povinnostmi. Práva a povinnosti jsou spolu nerozlučitelně spojená, na prvním místě v lidské osobě, která je jejich řádným

subjektem. Takové pouto ukazuje také společenskou dimenzi. V lidském společenství obsahuje každé přirozené právo osoby odpovídající povinnost ke všem ostatním osobám: povinnosti uznat a respektovat právo.(...) Proto ti, kteří, zatímco vyžadují vlastní práva, zapomínají nebo nezdůrazňují patřičně odpovídající povinnosti, riskují nebezpečím, že jednou rukou staví a druhou bourají“ (blahoslavený Jan XXIII., *Pacem in terris*).

- Je proto potřeba:
  - Naléhat vhodně na povinnosti, které vyplývají ze samotných práv. Ve skutečnosti je povinnost ta, která určuje, jak by se práva měla zachovávat, aby se neproměnila ve svévoli. Omezení pro právo vyplývá z povinnosti. Gandí tvrdil: Ganga práv vyvěrá z Himaláje povinností;
  - Přejít z období, ve kterém se směřuje k privilegování práv do nové historické fáze, ve které by se braly v patrnost také povinnosti.
  - Vyhnout se tomu, abychom přestrojili za práva naše vlastní egoistické a subjektivní nároky, stejně také, že si uměle vynalezneme nějakou povinnost jako motivaci pro nové právo: to by vytvořilo babylón práv, které se nakonec projeví jako téměř výlučná převaha práva silnějšího.

Existují práva národů?

„Práva národů nejsou nic jiného než shrnutá lidská práva na této specifické úrovni společenského života. Národ má základní právo na existenci, na vlastní jazyk a kulturu, prostřednictvím kterých lid vyhlašuje a podporuje svou duchovní suverenitu, aby si utvářel vlastní život podle vlastních tradic, ale přirozeně s vyloučením jakéhokoliv porušení základních lidských práv a zvláště s vyloučením útlaku menšin, aby si vybudoval vlastní budoucnost tím, že poskytne nejmladším generacím přiměřenou výchovu. Mezinárodní pořádek vyžaduje rovnováhu mezi partikulárním a universálním, k uskutečnění tohoto jsou povolány všechny národy, pro které je první povinností to, aby žily v postoji míru, úcty a solidarity s ostatními národy“ (CDS, 157).

Je vzdálenost mezi literou a duchem lidských práv?

Existuje bohužel vzdálenost mezi literou a duchem práv člověka, kterým je často připisována čistě formální vážnost. Existuje opravdu křiklavý rozpor mezi slavnostním prohlášením práv člověka a jejich uskutečňováním, praktickou aplikací. Všichni mohou konstatovat, že existuje bolestná skutečnost porušování nejrůznějších typů práv a na nesčetných místech.

Komu přísluší bránit a podporovat taková práva?

„Každý stát má prvotní povinnost, aby bránil vlastní obyvatelstvo proti těžkým a trvalým porušováním lidských práv, jako i před následky humanitárních krizí způsobených jak přírodou, tak člověkem. Jestliže státy nejsou schopny zajistit podobnou ochranu, musí mezinárodní společenství zasáhnout právními prostředky předvídanými Chartou Spojených národů a mezinárodními nástroji. Akce mezinárodního společenství a jeho institucí za předpokladu respektování zásad, které jsou na základě mezinárodního pořádku, nesmí být nikdy interpretována jako nežádoucí vnucení se a omezení suverenity. Naopak, je to lhostejnost a chybění zásahu, co působí reálnou škodu. (...) Podporování lidských práv zůstává nejefektivnější strategií pro vyloučení nerovnosti mezi zeměmi a společenskými skupinami a také pro zvýšení bezpečnosti“ (BENEDIKT XVI., *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 18. dubna 2008).

Jaký je úkol církve ve vztahu k lidským právům?

- Církev ve svém poslání je a zůstává podstatně náboženské povahy:
  - zahrnuje obranu a podporu základních práv člověka;
  - „oceňuje dynamismus moderních časů, se kterým jsou taková práva všude podporována“ (*Gaudium et spes*, 41)
  - snaží se ve svém nitru respektovat spravedlnost a práva člověka;
  - ohlašuje křesťanský základ práv člověka;
  - oznamuje porušování takových práv;
  - důvěřuje především v pomoc Pána a Jeho Ducha;
  - je otevřena pro spolupráci se všemi náboženstvími, s lidmi každé rasy a kultury, se všemi organismy vládními a nevládními na úrovni národní i mezinárodní, které se zasazují o podporu, obranu takových práv.
- „Podporovat spravedlnost a mír, proniknout evangelním světem a kvasem všechna pole sociálního bytí, to bylo vždy stálým závazkem církve ve jménu příkazu, který ona obdržela od Pána“ (PAVEL VI., *Motu proprio Iustitiam et Pacem*, 1976).

NB: Pro prohloubení tématu čtěte následující dokumenty:

- BLAHOŠLAVENÝ JAN XXIII., okružní list *Pacem in terris*, 1963;
- PAVEL VI.: *Promluva k valnému shromáždění OSN*, 4. října 1965; *Poselství na mezinárodní konferenci o právech člověka*; Apoštolský list *Octogesima adveniens*, 1971;
- II. Vatikánský koncil, pastorální konstituce *Gaudium et spes*, deklaráce *Dignitatis humanae*;
- JAN PAVEL II.: *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 2. října 1979; 5. října 1995; *Sollicitudo rei socialis*, 1988; *Centesimus annus*, 1991; *Veritatis splendor*, 1993; *Evangelium vitae*, 1995;
- KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, č. 337- 361; 2104-2109; *Kompendium Katechismu katolické církve KKKC*, nn. 62-68; 444;
- PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST, *Kompendium sociální nauky církve*, (CDS), 2004;
- BENEDIKT XVI., *Promluva ve valném shromáždění OSN*, 18. dubna 2008

Poznámka – Citace z Katechismu katolické církve nebo Kompendia odpovídají v některých případech italskému vydání. Katecheze je zpracována podle předlohy vypracované Mons. Raffaello Martinelli (http://www.sancarlo.pcn.net/argomenti_nuovo/pagina0.html) Katecheze naleznete: <http://spolotcepia.signalny.cz/>